

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
Кафедра кримінології та кримінально-
виконавчого права

Тема 1. Поняття, предмет, методи і система науки кримінології.

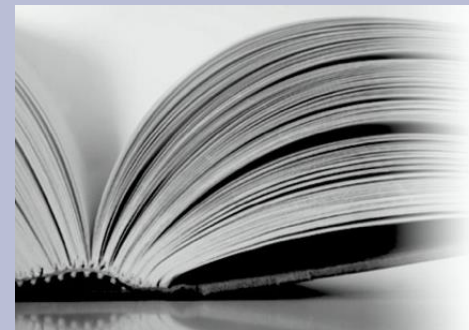
Питання лекційного заняття:

1. Поняття кримінології як соціально-правової науки, її предмет.
2. Мета, завдання, функції кримінології та їх реалізація.
3. Методологія і методи кримінологічної науки.
4. Місце кримінології у системі наук, її зв'язок з правовими та іншими науками
5. Система науки кримінології.

Рекомендована література:

1. Джужа О.М., Іванов Ю.Ф. **Кримінологія**: Навчальний посібник - К.: Вид. Паливода А.В., 2006. – 264 с.
2. Закалюк А.П. **Курс сучасної української кримінології**: теорія і практика : у 3-х кн. / А. П. Закалюк. – К. : Видавничий Дім “Ін Юре”, 2008. – Кн. 1 : Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. – 424 с.
3. **Кримінологія**: Навчальний посібник / О. М. Джужа, В. В. Василевич, О. Г. Колб та ін.; За заг. ред. проф. О. М. Джужи. – К.: Атіка, 2009. – 312 с.
4. **Кримінологія**: Навчально-методичний посібник / В. В. Василевич, Т. Л. Кальченко, Н. В. Кулакова та ін.; За заг. ред. проф. О. М. Джужи. – К.: Атіка, 2008. – 316 с.
5. **Кримінологія**: Загальна та Особлива частини: [Підручник для студентів юрид. спец. вищ. навч. закладів] / І.М. Даньшин, В.В. Голіна, О.Г. Кальман, О.В. Лисодєд; За ред. професор. І.М. Даньшина. – Харків: Право, 2003. – 352 с.
6. **Кримінологія**: підручник [Текст] / О.М. Джужа, В.В. Василевич, В.В. Черней, С.С. Чернявський та ін.; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. В.В. Чернея; за наук. ред. д-ра юрид. наук, проф. О.М. Джужі. – Київ: ФОП Маслаков, 2020. – 612 с.
7. Шнайдер, Ганс Йоахим. **Криминология**: Пер. с нем / Под общ. ред. Л.О. Иванова – М., 1994.

Спеціальна література:

1. Бандурка А. М., Давыденко Л. М. Преступность в Украине: причины и противодействие: Монография // МВД Украины. НУВД. - Х.: Основа, 2003. - 367 с.
2. Туркевич І.К. До проблеми про місце кримінології в системі наук / І.К. Туркевич // Вісн. Акад. адвокатури України. – 2005. – Вип. 3.
3. Джужа О. М., Кирилюк А. В. Сучасний погляд на розвиток кримінології // Право України. - № 2. – 2003. – С. 97-101.
4. Дрёмин В. Н. Преступность как социальная практика: институциональная теория криминализации общества / Монография. – Одесса. – 2009. – 613 с.
5. В.М. Попович. Методологічне значення кримінології для розвитку запобіжного потенціалу кримінально-правового циклу наук / В.М. Попович. // Вісн. Акад. адвокатури України. – 2009. – Вип. 2.
6. Джужа О., Голосніченко Д., Кирилюк А. Джерела кримінологічної інформації про стан злочинності в Україні / О. Джужа, Д. Голосніченко, А. Кирилюк // Право України. – 2003. – № 12.
7. Концепція розвитку кримінологічної науки в Україні на початку ХХІ століття / Інформаційний бюлетень Координаційного бюро з проблем кримінології. – К., 2002. – Вип. 5.
8. Тематика наукових досліджень з проблем кримінології на перше десятиріччя ХХІ століття // Інформаційний бюлетень координаційного бюро з проблем кримінології. – К., 2002. – Вип. 5.

Поняття, предмет, метод та система кримінології

Питання №1.

Поняття кримінології як соціально-правової науки, її предмет.

Етимологія поняття

Кримінолoгія - означає вчення про злочин. Від лат. "*crīmen*" - злочин та грецьк. "*-λογία*" - знання, вчення.

Термін „кримінологія” ввійшов у науковий обіг у 1885 році, коли італійський юрист Р. Горофало видав книгу з такою назвою.

Початком кримінології прийнято вважати працю Чезаре Беккарія “Про злочини і покарання” (1764 р.), в якій він сконцентрував увагу на проблемі злочину та судів.

Поняття кримінології за О.М. Дзужею

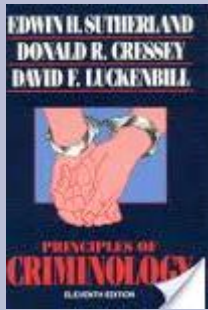
Кримінологія - це комплексна наука, що вивчає злочинність як соціальне явище, особу кримінального правопорушника, причини й умови виникнення злочинності, шляхи та засоби запобігання їй.

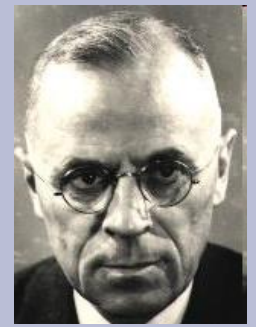
Поняття кримінології В.Д.Малковим

Кримінологія - це соціально-правова загальнотеоретична та прикладна наука, що досліджує злочинність як соціальне явище, сутність і форми її прояву, закономірності виникнення, існування та змін; її причини та інші детермінанти; особу тих, хто скоює злочини; систему заходів запобігання злочинам.

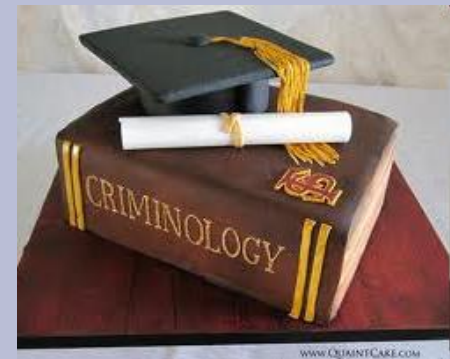

Поняття кримінології за Едвіном Сазерлендом

Кримінологія – наука про злочинність як соціальне явище, що вивчає процеси прийняття законів, порушення законів і засобів реагування на порушення законів.

Об'єкт науки кримінології

Об'єктом науки кримінології є суспільні явища, пов'язані зі злочинністю та іншими правопорушеннями, причинами й умовами злочинності, місцем і роллю особи кримінального правопорушника в системі суспільних відносин, а також з вирішенням завдань запобігання та профілактики кримінальних правопорушень.

Предмет науки кримінології

Предметом кримінології є дослідження закономірностей, законів, принципів і властивостей розвитку суспільних відносин, що складають об'єкт кримінології.

До основних складових предмета кримінології належать:

- злочинність;
- особа кримінального правопорушника;
- причини та умови злочинності;
- запобігання злочинності;

ЗЛОЧИННІСТЬ – основний й головний елемент предмету кримінології

ЗЛОЧИННІСТЬ – соціальне і кримінально-правове явище в суспільстві, що являє собою сукупність усіх кримінальних правопорушень (кримінальних проступків і злочинів), вчинених у даній державі за визначений період часу. Злочинність визначається наступними якісно-кількісними показниками (параметрами): стан, рівень, структура, динаміка, характер, географія, ціна;

*Особа кримінального правопорушника –
основний елемент предмету кримінології, не менш
важливий за саму злочинність*

ОСОБА ЗЛОЧИНЦЯ – сукупність соціальних, психічних та інших властивостей, ознак, зв'язків, які складають суспільну небезпеку особи, винної в порушенні кримінального закону, у поєднанні з іншими умовами і обставинами впливають на її антисоціальну поведінку

ПРИЧИНИ ТА УМОВИ ЗЛОЧИННОСТІ – основний елемент предмету кримінології, сутність якого остаточно не визначена й сьогодні триває наукове дослідження цієї проблеми.

ПРИЧИНИ ТА УМОВИ ЗЛОЧИННОСТІ (криміногенні детермінанти) – вони являють собою систему негативних економічних, демографічних, психологічних, політичних, організаційно-управлінських явищ і процесів, що породжують і обумовлюють злочинність як свій наслідок. Причини та умови злочинності з урахуванням їх змісту, природи та механізму дії вивчаються на різних рівнях: причини та умови злочинності в цілому; окремих груп кримінальних правопорушень; конкретного кримінального проступку чи злочину;

ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ – основний елемент предмету .

ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ є історично надбана та така, що розвивається у нових соціальних умовах, система об'єктивних і суб'єктивних передумов зменшення злочинності, а також комплекс державних і громадських заходів, спрямованих на припинення, нейтралізацію (усунення) причин і умов, що породжують дане явище й сприяють його існуванню у суспільстві. Профілактика кримінальних проступків і злочинів є основним засобом запобігання злочинності. Класифікація профілактичних заходів здійснюється: за спрямованістю, механізмом дії, етапами, масштабом, змістом, суб'єктами та іншими ознаками.

До додаткових складових предмета кримінології належать:

- Проблеми поведінки потерпілого (жертви) – віктимологія;
- прогнозування злочинності та планування заходів протидії їй;
- кримінально - правова статистика;
- методика вивчення злочинності;
- супутні злочинності негативні соціальні явища;
- проблема суїцидальної поведінки (самогубства);
- аналіз історії науки кримінології, розвиток кримінологічних досліджень в інших державах, аналіз зарубіжних теорій злочинності.

ЖЕРТВА ЗЛОЧИНУ – додатковий елемент предмету, хоч деякі вітчизняні та зарубіжні вчені відносять жертву до основних елементів предмету кримінології.

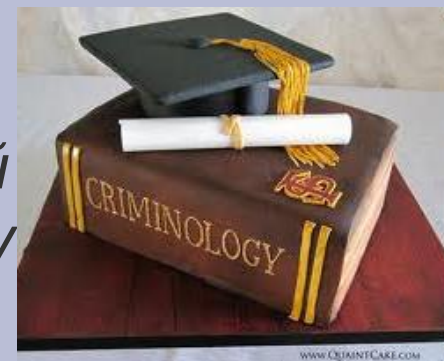
ЖЕРТВА ЗЛОЧИНУ - особа, або спільнота людей в будь-якій формі інтеграції (у тому числі народ, націю, суспільство загалом), яким кримінальним проступком або злочином заподіяно шкоду.

У кримінології вивчаються кримінологіко-віктимологічні характеристики, якості та властивості жертв злочинів; система віктимологічних детермінант індивідуальної та групової віктимності, віктимізації та віктимної поведінки жертви кримінального проступку і злочину на основі накопичення віктимогенного потенціалу, а також система заходів віктимологічної профілактики на загальному, спеціальному та індивідуальному рівнях.

Потерпілим (згідно ст.55 КПК України) може бути фізична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано моральної, фізичної або майнової шкоди, а також юридична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано майнової шкоди.

Прогнозування злочинності та планування заходів запобігання їй – додатковий елемент предмету

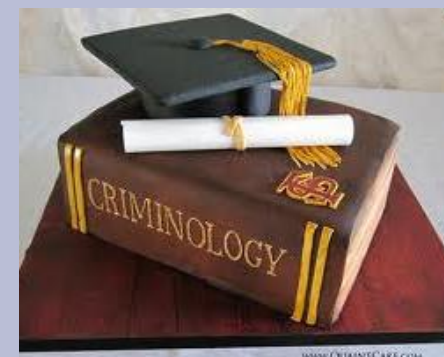
Прогнозування злочинності, а також планування заходів протидії їй.

***Кримінологічне прогнозування** — процес наукового передбачення змін тенденцій і закономірностей злочинності, категорій і груп кримінальних проступків і злочинів, особи кримінального правопорушника, причин злочинності, діяльності щодо профілактики злочинності в майбутньому, а також перспектив розвитку науки кримінології.*

***Кримінологічне планування** – процес розробки плану, в якому на основі цілей і завдань протидії злочинності визначаються шляхи та засоби їх вирішення, нормативне, інформаційне, організаційне методичне й ресурсне забезпечення на визначений період часу. За своєю суттю кримінологічне планування є способом розроблення управлінського рішення у сфері протидії злочинності, а сам план є формою такого рішення.*

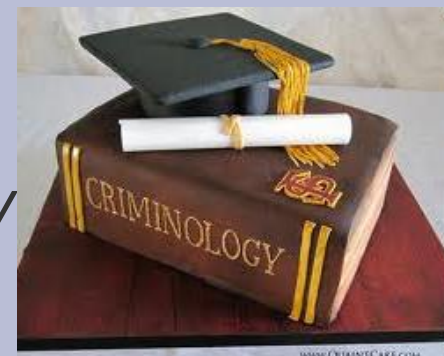
*Кримінально-правова
статистика – додатковий
елемент предмету*

Кримінально - правова статистика є основою аналізу стану злочинності у суспільстві. Вона допомагає правоохоронним органам правильно організувати свою роботу щодо боротьби із злочинністю.

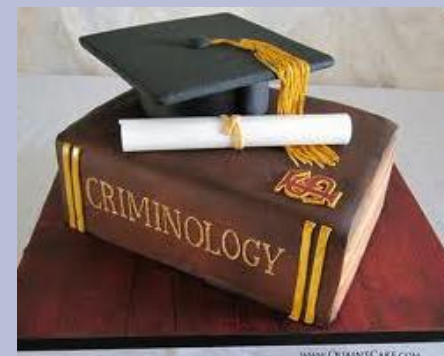

Методика вивчення злочинності – додатковий елемент предмету

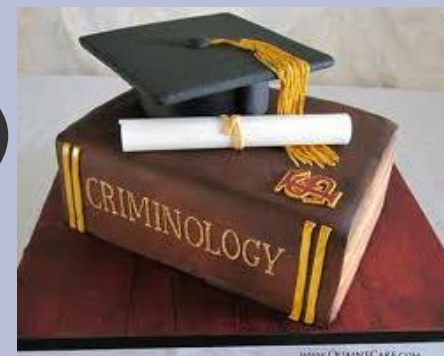
Методика вивчення злочинності – сукупність взаємопов'язаних способів та прийомів вивчення злочинності. У кримінологічних дослідженнях застосовують різні методи - соціологічні, статистичні, математичні, психологічні, запозичуючи їх з інших наук і пристосовуючи до проблеми, що вивчається. Ці методи дозволяють науці проникнути у суть досліджуваних явищ, успішно вирішувати завдання, що стоять перед нею.

*Супутні злочинності негативні соціальні явища –
додатковий елемент предмету*

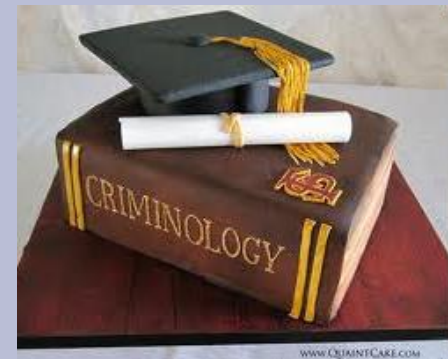
Супутні злочинності негативні соціальні явища - в кримінології - “фонові”, в соціології - “асоціальні”. Кримінологія не може не брати їх до уваги, бо їх вплив на злочинність значний. Крім того, профілактика є найбільш ефективною, якщо вона починається на так званій стадії ранньої профілактики.

Проблема суїцидальної поведінки (самогубства) – додатковий елемент предмету

Проблема суїцидальної поведінки (проблема самогубства). Частина кримінологів виступають проти включення цього питання в науку кримінологію, але є і протилежні погляди. Вважаємо, що ця проблема носить міждисциплінарний характер, вона має відношення до психіатрії, психології, кримінального права, але існує й кримінологічний аспект.

Аналіз історії науки кримінології, розвиток кримінологічних досліджень в інших державах, аналіз зарубіжних теорій злочинності – додатковий елемент предмету

Аналіз історії науки кримінології, розвиток кримінологічних досліджень в інших державах, аналіз зарубіжних теорій злочинності - сприяє успішному розвитку самої науки, а також все це забезпечує подальше поглиблення кримінологічних знань, підвищує ефективність запобіжної діяльності.

Поняття, предмет, метод та система кримінології

Питання №2

Мета, завдання, функції кримінології та їх реалізація.

Основні завдання кримінології:

Отримання достовірних даних про елементи, що є предметом кримінології;

Систематичне виявлення та аналіз явищ, процесів, факторів, ситуацій, обставин, детермінуючих (обумовлюючих) злочинність;

Виявлення і вивчення протиріч та конфліктів, які ведуть до виникнення та реалізації злочинних намірів, а також формування особи кримінального правопорушника;

Розробка наукових рекомендацій щодо усунення або нейтралізації явищ, які сприяють антисуспільній кримінальній поведінці;

Наукова розробка заходів щодо постійного виявлення осіб, від яких можна чекати вчинення кримінальних правопорушень, їх вивчення і застосування ефективного профілактичного впливу на них;

Вивчення особи потерпілого від кримінальних правопорушень, взаємозв'язку між жертвою та кримінальним правопорушником.

Визначення основних напрямків і заходів протидії злочинності, правове регулювання профілактичної діяльності.

Функції кримінології :

Описова: кримінологія виявляє та фіксує певні факти соціальної дійсності, пов'язані зі злочинністю, відображає їхні властивості й ознаки, дає їхній науковий опис.

Пояснювальна: розкриваючи на основі емпіричних даних і теоретичних положень суть досліджуваних об'єктів, кримінологія дає їм наукове пояснення.

Прогностична: вивчаючи тенденції розвитку кримінологічно значущих процесів і явищ, кримінологія прогнозує їхній майбутній стан.

Практично-перетворювальна: дозволяє реалізовувати програму результатів, отриманих за допомогою перших трьох функцій, у реальній дійсності.

Поняття, предмет, метод та система кримінології

Питання №3

Методологія і методи кримінологічної науки.

Методологія та методика кримінології

Методологія - система певних теорій, які виступають як керівний принцип, знаряддя наукового аналізу, засіб реалізації вимог цього аналізу.

Методика – сукупність взаємопов'язаних способів та прийомів доцільного проведення будь-якої роботи.

Метод – систематизована сукупність кроків, які потрібно здійснити, щоб виконати певну задачу чи досягти певної мети; поняття тотожне алгоритму дій і технологічному процесу.

Науковий метод – сукупність методів встановлених параметрів, структури, інших характеристик досліджуваних об'єктів.

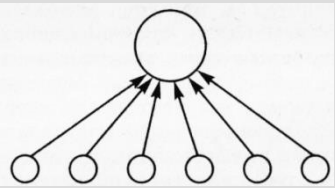
Методи науки кримінології:

- **Загальнонаукові** (логічного, абстрактного мислення, висунення гіпотез, аналізу і синтезу, інтуїції, спостереження, експерименту, експертних оцінок);
- **Приватно-наукові** (соціологічних, статистичних, математичних, психологічних, педагогічних та інших). Ця група методів не є повністю кримінологічними, але свою специфіку вони здобувають через особливості предмета і завдань дослідження.

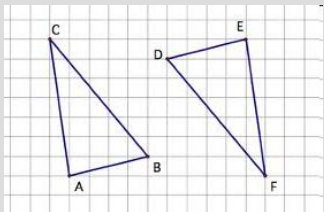
Загальнонаукові методи

Аналіз - це процес уявного чи реального розподілу цілого на частини, а *синтез* - процес об'єднання елементів у єдине ціле.

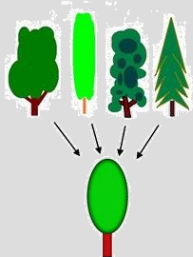

Індукція - спосіб пізнання явища від окремих фактів і положень до загальних висновків; *дедукція* ж розуміється як констатація висновків через пізнання явища від загального до конкретних фактів.

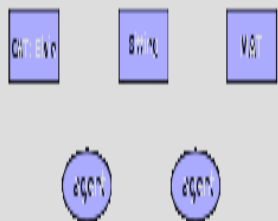

Аналогія — це відповідність, подібність предметів або явищ, процесів у яких-небудь властивостях.

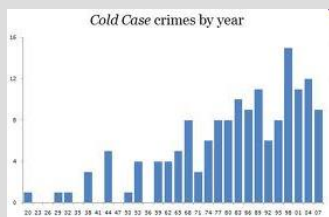
Загальнонаукові методи

Узагальнення - це відображення та формулювання тенденцій, що лежать в основі досліджуваного процесу.

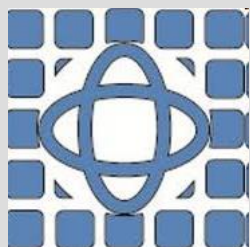

Абстракція - це процес уявного виділення визначених властивостей і зв'язків досліджуваного явища та розмежування їх і побічних явищ.

Історичний підхід - це розгляд і вивчення закономірного процесу руху та розвитку суспільства, зважаючи на характеристики й особливості конкретного часового періоду.

Загальнонаукові методи

Системний аналіз — це сукупність методологічних засобів і прийомів, для побудови узагальненої моделі, що відображає взаємозв'язок реальної ситуації.

Моделювання - це спосіб дослідження процесів або систем об'єктів через побудову та вивчення моделей з метою одержати нову інформацію. Ефективне дослідження такого комплексного явища, як злочинність, неможливе без використання методів моделювання.

Спеціальні методи кримінологічних досліджень

Соціологічна група методів - дозволяють глибше пізнати соціологічний аспект явищ, їх детермінуючу природу, зібрати великий емпіричний матеріал, що характеризує як стан і динаміку злочинності в цілому, так і окремих її видів, предметно з'ясувати детермінанти злочинності та удосконалювати заходи щодо її протидії :

Опитування - це метод збору даних про об'єктивні факти, думки, знання тощо, заснований на безпосередній (усне опитування - інтерв'ю) й опосередкованій (письмове опитування - анкетування) взаємодії між дослідником (інтерв'юером) і опитуваним (респондентом).

Інтерв'ювання

Анкетне опитування (анкетування)

Спеціальні методи кримінологічних досліджень

Соціологічна група методів :

Документальний метод - загальна назва методів вивчення документів. Залежно від мети дослідження застосовують методи вивчення документів якісні чи кількісні.

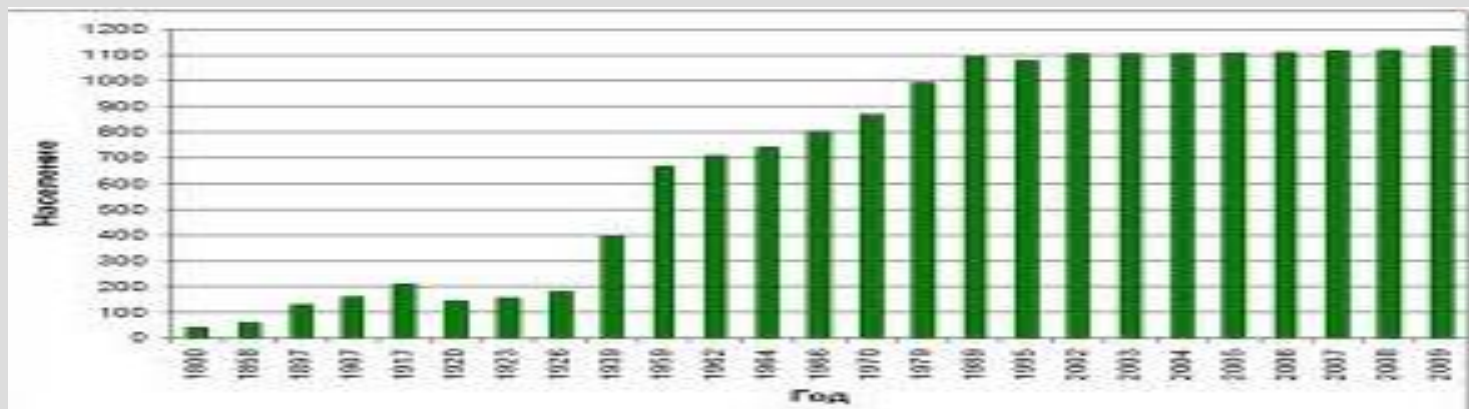

Метод експертних оцінок полягає в одержанні, обробці й інтерпретації висновків фахівців у певній галузі, теорії та практиці з визначених питань, важливих для дослідника.

Спеціальні методи кримінологічних досліджень

Статистична група методів - дають можливість дослідити велику кількість кримінальних правопорушень і за допомогою отриманих статистичних показників встановити закономірності і взаємозалежності їх розвитку, дозволяють дати обґрунтовані узагальнення, переходити від випадкового і одиничного до стійкого, масового, закономірного, побачити якісні особливості досліджуваних явищ.:

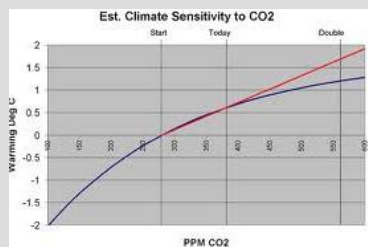
масового спостереження (закон великих чисел), зведення і групування, узагальнених показників (абсолютних, відносних, середніх величин, індексний метод), динамічних рядів, регресійного й дисперсійного аналізу, тощо.

Спеціальні методи кримінологічних досліджень

При *моделюванні* будується ідеальний (уявний) або матеріальний об'єкт, який може замінити чи відобразити об'єкт, який вивчається, при цьому дослідник отримує нову інформацію. У кримінологічних дослідженнях найчастіше застосовують графікові та математичні моделі.

Метод екстраполяції актуалізує досвід організації боротьби зі злочинністю в минулому, беручи до уваги її сучасний стан і накладаючи ці показники на майбутній її розвиток.

Спеціальні методи кримінологічних досліджень

Історико-порівняльний метод - допомагає визначити переважні тенденції розвитку злочинності, її динаміку, зміни стану і структури на той або інший період часу, без чого неможливо розробити ефективні заходи протидії їй.

Спеціальні методи кримінологічних досліджень

Психолого - педагогічні методи (спостереження, самоспостереження, тестування, соціометрія) -
застосовують для вивчення об'єктивного і суб'єктивного у конкретній поведінці особи кримінального правопорушника, процесу формування антисуспільних властивостей у її структурі, виникнення кримінального наміру та його реалізації, мотивації кримінальних правопорушень, ресоціалізації кримінальних правопорушників, тощо.

Спеціальні методи кримінологічних досліджень

Системний метод (комплексний), який найчастіше застосовується у кримінологічних дослідженнях, та дозволяє розглядати злочинність як систему, для якої характерні визначені зв'язки і відношення між складовими її елементами, з одного боку, а з іншого — як визначається цілісність у нерозривному зв'язку з тими соціальними явищами і процесами, які впливають на неї.

Поняття, предмет, метод та система кримінології

Питання №4

Місце кримінології у системі наук, її зв'язок з правовими та іншими науками

Місце кримінології у системі наук, її зв'язок з правовими та іншими науками

Поняття, предмет, метод та система кримінології

Питання №5

Система науки кримінології.

Система науки кримінології

За предметом дослідження кримінологія складається з чотирьох частин:

вчення
про злочинність

вчення про
причини та умови
злочинності

вчення про особу
кримінального
правопорушника
та його жертву.

вчення про
засоби запобігання
злочинності

За рівнем узагальнення науково-практичної інформації кримінологія поділяється на загальну й особливу (спеціальну) частини.

Загальна частина вивчає загальнотеоретичні проблеми злочинності. Це поняття кримінології як науки, її предмет, завдання, функції, система, методологія та методика досліджень, історія розвитку кримінології та аналіз її основних теорій.

В особливій частині міститься кримінологічна характеристика різних видів злочинності і груп кримінальних правопорушень: корисливої та насильницької злочинності, професійної і організованої, рецидивної та економічної, злочинності неповнолітніх, жінок, злочинності в місцях позбавлення волі та ін.

Дякуємо за увагу !!!

Презентацію підготував:

Расюк Едуард Вікторович
професор кафедри кримінології та
кримінально-виконавчого права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент,
підполковник поліції